

Juhász Ágnes*

„Pillantás a jövőbe” – A digitális vagyontárgyak öröklésének lehetőségei és kihívásai

1. BEVEZETŐ GONDOLATOK

A digitális vagyontárgyak megítélése a kortárs magánjog-tudomány egyik legfontosabb és mostanra egyértelműen megkerülhetetlen kérdése, amely a magánjog szinte minden területén kihívások elé állítja a jogalkalmazókat.

A digitális vagyontárgyak megjelenése által generált magánjogi kihívások áttekintésekor már első látásra szembevetődő, hogy a polgári jog egyes részterületein a felmerülő kérdések száma eltérő. Ennek legfőbb oka, hogy a digitális vagyontárgyakkal kapcsolatos problémák fokozatosan válnak érzékelhetővé: amíg kezdetben a témával foglalkozó magánjogászok többsége arra a kérdésre kereste a választ, hogy ezek a vagyontárgyak miként integrálhatók a magánjog rendszerébe, egyáltalán beilleszthetők-e a meglévő magánjogi keretek közé, ma már egyre többen lépnek túl ezen az alapvetően ontológiai jellegű kérdésen, és fordulnak a mélyebben rejlő részproblémák felé.

A családjog területét vizsgálva például elmondható, hogy a digitális vagyontárgyak csak az utóbbi időben kaptak – és kapnak egyre nagyobb – figyelmet, a jogalkalmazók és a bíróságok által megfogalmazott, alapvetően elméleti jellegű kérdések nyomán. A házastársak vagyonában ugyanis egyre gyakrabban jelennek meg digitális vagyonelemek, amelyeket a hagyományos vagyontárgyakra vonatkozó családjogi rendelkezések alapján nem feltétlenül lehet megfelelő módon kezelni. A digitális tudatosság növekedésének köszönhetően azonban a házastársak részéről egyre erőteljesebben fogalmazódik meg az igény arra, hogy a digitális vagyontárgyak a házassági vagyonjogi rendszerben is helyet kapjanak, tárgyát képezhessék például a házastársak vagyonára vonatkozó szerződésnek vagy más vagyoni jellegű megállapodásnak.

Hasonló a helyzet a gazdasági jog, így például a társasági jog vagy a fizetésektelenségi jog területén. Egyértelmű jogi rendelkezések hiányában ugyanis kérdés, hogy van-e lehetőség például arra, hogy egy gazdasági társaság az induló tőke befizetését kriptovalutában teljesítse, vagy a társasági jog egy NFT (*non-fungible token*) formájában létező műtárgyat – a know-how mintájára – apportként ismerjen el. Szintén kér-

dés lehet, hogy egy felszámolás alatt álló társaság vagyonába vajon beletartoznak-e a kriptobefektetései, miként kezelhető, ha társaság vezető tisztségviselője a társaság vagyonát kriptovalutába 'forgatja át'. A gazdasági jogi területeken számos hasonló, első látásra talán meglepő kérdés merül fel, amelyek a magánjog digitalizációjának jelen állapotában még jócskán idő előttinek, futurisztikusnak tűnhetnek. Az emberek által 'birtokolt' digitális vagyon folyamatos növekedésével és a digitális tudatosság fokozódásával azonban hosszú távon várható, hogy az említett területeken robbanásszerűen törnek majd felszínre az ilyen és ehhez hasonló problémák, amelyek kezelésére egyelőre még sem a jogalkotó, sem a bíróságok nem készültek fel.

A magánjog digitalizációjának tágabb kérdéskörén belül napjaink egyik gyakran – és egyre inkább – vizsgált kérdéseként azonosítható a digitális vagyontárgyak örökölhetősége. Ennek oka, hogy világszerte fokozatosan növekszik a 'digitális hagyatékek' mennyisége, amelyet a jog konkrét rendelkezések hiányában még nem tud kezelni. Amint arra azonban a későbbiekben a tanulmány is rámutat, világos szabályrendszer hiányában a digitális vagyonelemeket tartalmazó hagyatékek öröklését a gyakorlatnak kell 'levezényelnie', a legtöbb esetben informálisan, *de facto* módon, vagy éppen a létező polgári jogi szabályok segítségével hívásával, azok analógiás alkalmazásával. Jól látszik, hogy a technológiai fejlődés jelen szakaszában a jogalkalmazóknak megoldásokra van szükségük, a magánjogtudomány képviselőinek pedig azon kell dolgozniuk, hogy megteremtsék a megfelelő elméleti alapokat, amelyek a jogalkotók számára a jövőbeli jogalkotás során iránymutatásul szolgálhatnak, miközben egyúttal megfelelnek a digitális vagyontárgyak kezelésével kapcsolatosan a társadalom részéről felmerülő és megfogalmazott igényeknek és elvárásoknak is.

Megállapítható, hogy a magánjog területén felmerülő digitalizációs kihívások, kérdések és problémák többsége nem kezelhető és oldható fel teljes mértékben a digitális vagyontárgyakkal kapcsolatos bírói gyakorlat megfelelő pozicionálása nélkül. Ennek érdekében a következőkben először a digitális vagyonnal kapcsolatos legújabb magánjogi kutatások főbb megállapításait tekintem át, majd azok összefoglalását és szintetizálását követően fogalmazok meg következtetéseket, elsődlegesen az öröklési jogra vonatkozóan.

A tanulmány a digitális vagyontárgyakkal kapcsolatosan felmerülő kérdéseket a szabályozási kezdeményezések és a magánjogtudományi megállapítások mentén, általánosság-

* Kutató, Magánjogi Kutatási Főosztály, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet. Egyetemi adjunktus, Polgári Jogi Intézeti Tanszék, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar.

ban tárgyalja, minthogy egységes szabályozási keretek egyelőre sem nemzetközi, sem pedig nemzeti szinten nem alakultak ki.

Tanulmányom első részében a digitális vagyontárgyakat tekintem át röviden, kitérve azok lehetséges definiálására és osztályozására, majd a magánjog területén felmerülő egyes kérdéseket és bizonytalanságokat érintem, és néhány általános megállapítás megfogalmazását követően felvázolom mindazokat a tényezőket, amelyek megnehezítik a digitális vagyontárgyak egységes értelmezését. Vizsgálom továbbá a digitális vagyontárgyakkal kapcsolatosan az öröklési jog területén felvetődő kérdéseket, amelyek esetén a válaszok megfogalmazásakor abból a hipotézisből indulok ki, hogy a digitális vagyontárgyak a magánjog rendszerébe beilleszthetők, és a jog által valamilyen módon elismerhetők. A tanulmányban vizsgálom egyrészt a digitális vagyontárgyakra vonatkozó – vagy azokat legalábbis valamilyen mértékben – érintő európai szabályozási trendeket, röviden kitérek azonban más országok, így az USA és az Egyesült Királyság formálódó szabályozására és kapcsolódó ítélkezési gyakorlatára is.

2. A DIGITÁLIS VAGYONTÁRGY – DEFINÍCIÓS LEHETŐSÉGEK

A legáltalánosabb értelemben digitális vagyontárgynak (*digital asset*) nevezhetünk minden olyan digitálisan tárolt dolgot, amely értéket testesít meg és egyúttal jogokat biztosít a felhasználója számára. A digitális vagyontárgy ezen tág meghatározása gyűjtőfogalom, amelybe számtalan dolog beletartozhat, így például a jogalanyok számítógépén vagy más személyes adattároló eszközén tárolt állományok és a felhőben tárolt fájlok mellett a kategória alá vonhatók a különböző elektronikus felhasználó fiókok adatai, a megvásárolt tárgyak (pl. e-könyvek, NFT műalkotások stb.), a közösségi média fiókok és a kriptovaluták is.

A magánjogi joggyakorlat szempontjából nézve a digitális vagyontárgy a *vagyontárgy* mint jól ismert magánjogi kategória¹ új osztályaként írható körül. A vagyon ezzel szemben egy több elemet magában foglaló *összetett fogalom*. Meghatározható úgy, mint *egy személynek a dolgokkal kapcsolatos és más személyekkel szembeni jogainak és kötelezettségeinek összessége*.² A vagyon magában foglalja az összes vagyontárgyat, beleértve a dolgokat, jogokat és szerződéses pozíciókat, amelyek forgalomképesek és értékesek.³ Ennek alapján, analóg módon, a *digitális vagyon* a legáltalánosabb értelemben *egy személy vagyonának különálló részét képezi, amely olyan vagyontárgyakat foglal magában, amelyek csak digitális formában léteznek*. *Christiane Wendehorst* meghatározása szerint a digitális vagyon olyan digitális adatokból álló vagy azok által képviselt tételek, amelyek egy személy ellenőrzése alatt állnak.⁴ Az el-

hunyt személy halálát követően fennmaradó digitális vagyontárgyak összességét *digitális hagyatéknak* nevezhetjük.⁵

A digitális vagyontárgy fogalmával kapcsolatban elsődlegesen azt szükséges rögzíteni, hogy amint azt az *ENSZ Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága* is hangsúlyozza,⁶ a digitális vagyontárgyra vonatkozó egységes és általánosan elismert, világszerte elfogadott jogi fogalom jelenleg nem létezik.

A fogalom megfogalmazása és tartalma ugyanis minden esetben a fogalom megalkotójától függ, és mindig az adott jogi aktus által elérni kívánt jogi célokhoz és alkalmazási körhöz igazodik. Éppen ezért, a legtöbb tudományos munka a digitális vagyontárgy (digitális eszköz) és a kriptoeszköz kifejezéseket egymás helyettesítésére alkalmas, vagyis egymással felcserélhető, szinonim kategóriaként kezeli, noha az utóbbi kifejezés valamivel szűkebb értelemben használatos. A nemzetközi szervezetek többsége egészen hosszú ideig tartózkodott attól, hogy megalkossa a digitális vagyontárgy fogalmát. A közelmúltban azonban több olyan jogi aktus is elfogadásra került, amely már tartalmazza a digitális vagyontárgy vagy kriptoeszköz fogalmát.

Az *Európai Jogi Intézet* (*European Law Institute*, a továbbiakban: ELI) 2022-ben tette közzé a digitális eszközök biztosítéki célú felhasználásáról szóló elveit (a továbbiakban: ELI-elvek).⁷ Az ELI-elvekben a digitális vagyontárgy fogalma az eszközök alapvető tulajdonságain alapul: a digitális vagyontárgy *minden olyan nyilvántartást vagy értékmegjelenítést jelent, amely megfelel az elvekben meghatározott kritériumoknak*.⁸

Az UNIDROIT 2023-ban elfogadott, a *digitális vagyonról és magánjogról szóló alapelvei* (a továbbiakban: DAPL alapelvek)⁹ 2. elvének (2) bekezdése a digitális vagyontárgyat olyan elektronikus nyilvántartásként, azaz elektronikus adathordozón tárolt és visszakereshető információként határozza meg, amely ellenőrzés alá vonható.

A harmadik jogi aktus, amely a digitális vagyontárgy meghatározása kapcsán említést érdemel, az uniós jogalkotó által 2023 májusában elfogadott és 2024. december 30. napján hatályba lépett *(EU) 2023/1114 rendelet* (a továbbiakban: *MiCAR*),¹⁰ amelynek fő célja a kriptoeszközök piaci harmonizált keretének megteremtése volt. Lényeges, hogy a *MiCAR* a digitális vagyontárgy helyett a kriptoeszköz kifejezést használja, és – más fontos rendelkezések mellett – meghatározza ezen eszközök fogalmát és típusait. Fontos megemlíteni továbbá, hogy a *MiCAR* elfogadása nem pusztán egy mérföldkő az európai kriptoszabályozás fejlődésében, hanem egyben le-

¹ Vö.: Ptk. 8:1. § (1) bekezdés, 5. pont.

² LENKOVICS Barnabás: *Dologi jog*. Budapest, Eötvös József Könyvkiadó, 2001, 50.

³ MENYHÁRD Attila: *Dologi jog*. Budapest, Osiris Kiadó, 2007, 171.

⁴ Christiane WENDEHORST: Proprietary Rights in Digital Assets and the Conflict of Laws. In: Andrea BONOMI, Matthias LEHMANN, Shaheza LALANI (eds.): *Blockchain and Private International Law*. Hollandia, Brill | Nijhoff, 2023, 102.

⁵ Paweł SZWAJDLER: Digital assets and inheritance law: How to create fundamental principles of digital succession system. *International Journal of Law and Information technology*, No. 2. 2023. nyár. 148. <https://doi.org/10.1093/ijlit/eaad014>

⁶ *Taxonomy of legal issues related to the digital economy*. United Nations Commission on International Trade Law, Vienna, 2023, 35.

⁷ https://www.europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/ELI_Principles_on_the_Use_of_Digital_Assets_as_Security.pdf

⁸ ELI Principles, 17.

⁹ <https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2024/01/Principles-on-Digital-Assets-and-Private-Law-linked-1.pdf>

¹⁰ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/1114 rendelete (2023. május 31.) a kriptovaluta-eszközök piacairól, valamint az 1093/2010/EU és az 1095/2010/EU rendelet, továbbá a 2013/36/EU és az (EU) 2019/1937 irányelv módosításáról, HL L 150., 2023. 6. 9.

hetséges szabályozási modellként is szolgál a világ más országai számára.

A MiCAR szerint a kriptoeszköz *olyan érték vagy jog digitális reprezentációja*, amely elektronikusan, megosztott főkönyvi technológia (*distributed ledger technology, DLT*) vagy hasonló technológia segítségével átruházható és tárolható.¹¹ A MiCAR háromféle kriptoeszköztípust, az eszközalapú tokenek,¹² az elektronikuspénz-tokenek,¹³ és a használati tokenek¹⁴ között tesz különbséget.

Bár a MiCAR az EU szintjén egységes szabályozást hozott, néhány európai ország már annak elfogadását megelőzően kidolgozta a digitális eszközök bizonyos fajtáira vonatkozó saját nemzeti jogi szabályozási kereteit. Az esetek többségében nemzeti szinten a kriptovalutákra vonatkozó szabályok megalkotására került sor, de ismert olyan megoldás is, ahol az adott nemzeti jogalkotó a digitális eszközök bizonyos célú és irányú alkalmazását kívánta szabályozni, és ennek érdekében a digitális eszközökre vonatkozó általános rendelkezéseket fogadott el.

Észtország 2017 novemberében módosította a pénzmosás elleni törvényét¹⁵ (a továbbiakban: Észt Pmt.) azzal, hogy a jogszabály szövegébe a virtuális valutákra vonatkozó rendelkezéseket illesztett be. A kriptovaluta (a jogszabály normaszövege szerint 'virtuális valuták') a törvény meghatározása szerint olyan digitális formában ábrázolt érték, amely digitálisan átruházható, megőrizhető vagy kereskedhető, és amelyet természetes vagy jogi személyek fizetési eszközként elfogadnak, de amely nem minősül egyetlen ország törvényes fizetőeszközének vagy pénzeszközének sem (pl. bankjegyek vagy érmék, bankok által tartott írásos pénz vagy elektronikus pénz).¹⁶ Hasonló módosításra került sor számos más tagállamban, így például Németországban, Ausztriában és Olaszországban is.

A digitális gazdaság területén Málta kezdetől fogva vezető szerepet töltött be európai szinten, így a szabályozás szempontjából is élen jár: 2018-ban fogadták el a *virtuális pénzügyi eszközökről szóló törvényt*, amely a kriptovaluták szabályozási keretét képezi.¹⁷ Elmondható, hogy a máltai jogszabály sok olyan rendelkezést tartalmazott, amely utóbb, a MiCAR által is megállapítást nyert. A virtuális pénzügyi eszköz (*virtual financial asset, VFA*) olyan digitális eszköz, amelyet csereegységként, számlaként vagy értéktárolóként használnak, azon-

ban nem minősül elektronikus pénznek, pénzügyi eszköznek vagy virtuális tokennek. A meghatározás alá vonhatók többek között a kriptovaluták. A külön jogszabály elfogadása mellett a máltai pénzmosás elleni jogszabály¹⁸ szintén módosításra került.

Franciaországban 2019-ben fogadták el a PACTE-törvényt (*Plan d'Action pour la Croissance et la Transformation des Entreprises*), amely a francia monetáris és pénzügyi törvénykönyv (*Code monétaire et financier*, a továbbiakban a jogszabály hivatalos rövidítését használva: C. mon. fin.) módosításával bevezette a digitális eszközök (*les actifs numériques*) kategóriáját. A francia jogalkotó azonban magát a fogalmat nem definiálta, hanem azokat a tételeket határozta meg, amelyek az említett kategória alá sorolhatók. A C. mon. fin. L54-10-1 szakasza szerint a digitális eszközök közé tartoznak a tokenek, a pénznek nem minősülő, de értékkel bíró digitális csereeszközök, valamint a MiCAR hatálya alá tartozó kriptovaluták.

A digitális eszközökről szóló legátfogóbb jogszabályt Szerbiában fogadták el, 2020-ban. A digitális eszközökről szóló törvény (a továbbiakban a jogszabály angol rövidítését használva: LDA)¹⁹ szerint a digitális eszköz (virtuális eszköz) olyan digitális értékreprezentáció, amely digitálisan megvásárolható, eladható, elcserélhető vagy átruházható, és csereeszközként vagy befektetési célokra használható; a digitális eszközök közé nem tartozik a fiat pénznem és más, törvények által szabályozott egyéb pénzügyi eszközök digitális reprezentációja, kivéve, ha az LDA másként rendelkezik.²⁰ Az LDA a digitális eszközökön belül két típus, a virtuális valuták és a digitális tokenek között tesz különbséget.

Az uniós tagállamok számára a kriptoeszközök szabályozási kereteit tehát a MiCAR határozza meg: a MiCAR az eszközalapú tokenek (ART) és az e-pénz tokenek (EMT) kibocsátóira 2024. június 30-án, a kriptoeszköz-szolgáltatókra (CASP) pedig 2024. december 30-án vált alkalmazandóvá. Ennek megfelelően a korábbi tagállami szabályozások felülvizsgálata és adott esetben módosítása szükséges annak érdekében, hogy a nemzeti szabályok igazodjanak az uniós szinten meghatározott új jogi keretekhez. A kézirat lezárásának időpontjában már számos uniós tagállamban sor került a nemzeti szabályozás felülvizsgálatára vagy kapcsolódó új jogszabály elfogadására,²¹ így például hazánkban az Országgyűlés 2024 tavaszán fogadta el a kriptoeszközök piacáról szóló 2024. évi VII. törvényt (Kriptotv.).

Európán kívülre tekintve érdemes pár gondolat erejéig ki térni az USA körvonalazódó szabályozására. Az USA-ban a digitális vagyontárgyakra vonatkozó önálló szövetségi szabályozás jelenleg még nem létezik. Elmondható ugyanakkor, hogy a digitális vagyontárgyak szabályozási kereteinek megalkotása érdekében a közelmúltban két törvényjavaslat benyújtására is sor került. A *Financial Innovation and Technology for*

11 MiCAR, 3. cikk (1) bekezdés 5. pont.

12 Az eszközre hivatkozó token olyan kriptoeszköz, amely nem elektronikus pénz token, és amelynek célja, hogy stabil értéket tartson fenn egy másik értékre vagy jogra vagy ezek kombinációjára való hivatkozással, beleértve egy vagy több hivatalos pénznemet is. Értékük stabilitása miatt ezek a tokenek fizetőeszközként szolgálnak. MiCAR, 3. cikk (1) bekezdés 6. pont.

13 Az elektronikus bankjegyeket csereeszközként használják, de céljuk az is, hogy egy hivatalos pénznem értékére való hivatkozással stabil értéket tartsanak fenn. MiCAR, 3. cikk (1) bekezdés, 7. pont.

14 A közüzemi tokenek nem fizetőeszközök. Nem szolgálnak pénzügyi célokra, hanem hozzáférést biztosítanak a kibocsátójuk által nyújtott áruhoz vagy szolgáltatáshoz. MiCAR, 3. cikk (1) bekezdés, 9. pont.

15 Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus. [Elérhető: <https://www.riigiteataja.ee/akt/106072023071>].

16 Észt Pmt., 3. cikk, 9. pont.

17 Att dwar l-Attiv Finanzjarju Virtwali [Elérhető: <https://legislation.mt/eli/cap/590/20240630/mlt>] A jogszabály részletes áttekintését lásd Christopher P. BUTTIGIEG, Christos EFTHYMIPOULOS: The Regulation of Crypto Assets in Malta: The Virtual Financial Assets Act and Beyond. *Law and Financial Markets Review*, 2019/1. 30–40. <https://doi.org/10.1080/17521440.2018.1524687>

18 Regolamenti kontra Money Laundering u Finanzjar ta' Terrorizmu. [Elérhető: <https://legislation.mt/eli/sl/373.1/20241230/mlt>].

19 Law on Digital Assets, RS Official Gazette, No. 153/2020. [Elérhető: https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents-eng/propisi/zakoni/digitalna_imovina_e.pdf].

20 LDA, 2. cikk (1) bekezdés.

21 Lásd <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/NIM/?uri=CELEX:32023R1114>

the 21st Century Act (a továbbiakban: FIT)²² az 1933. évi érték-papírtörvényt módosítaná, és azt több új fogalom meghatározással, köztük a digitális vagyontárgy fogalmával egészítené ki. A digitális vagyontárgy a FIT szerint olyan helyettesíthető, digitális értékmegjelenítés, amely kizárólagosan, személyről személyre, közvetítő szükségképpen bevonása nélkül birtokolható és átruházható, és amelyet egy kriptográfia által biztosított, nyilvános megosztott főkönyvben rögzítenek. A FIT kivételként határozza meg azokat a digitális eszközöket, amelyek nem tartoznak a fenti fogalom hatálya alá.²³ A másik törvényjavaslat, a *Blockchain Regulatory Certainty Act*²⁴ szerint digitális vagyontárgynak minősül az immateriális személyes vagyon bármely formája, amely kizárólagosan birtokolható és személyről személyre átruházható anélkül, hogy szükséges közvetítőre támaszkodni kellene.

Az Egyesült Királyságban 2024 szeptemberében került a Lordok Háza elé a digitális vagyonról szóló törvényjavaslat [*Property (Digital Assets etc.) Bill*].²⁵ A javaslat elfogadásával elismerésre kerülne egy harmadik tulajdonjogi kategória (*tertia quid*), amelybe a bírói gyakorlatban elismert, azonban a hagyományos tulajdonjogi kategóriák alá be nem sorolható jelenségek (pl. exportkvóták, tejkvóták, hulladékgazdálkodási engedélyek, szén-dioxid-kibocsátási egységek különböző típusai stb.)²⁶ és a digitális vagyontárgyak is tartoznának.

Amint látható, a digitális vagyontárgyak számtalan formát ölthetnek, és az adott szabályozás céljától függően különböző módon határozhatók meg. Erre tekintettel a digitális vagyontárgy általános fogalmának megalkotása helyett a különböző digitális vagyontárgyak közös jellemzőinek áttekintése indokolt, mely jellemzők segítségével kijelölhetők a vizsgált kifejezés határai. Ezeket a sarokpontokat figyelembe véve lehet majd később dönteni arról, hogy egy adott dolog a digitális vagyontárgy kategóriája alá vonható-e vagy sem. A digitális vagyontárgyak általam alapvetőnek tekintett jellemzői a következőképpen foglalhatók össze:

a) A digitális vagyontárgyak csak digitális formában léteznek. Szükséges azonban hozzátenni, hogy az ún. eszközalapú tokenek (*asset-based token*) esetében az adott vizuális eszköz, például NFT műalkotás mögött a fizikai valóságban létező dolgok állnak.

b) A digitális vagyontárgyak tárolása digitálisan történik, amely többféle módon is megvalósulhat. Egy adott digitális vagyontárgy így tárolható például a jogalany (felhasználó) saját számítógépén vagy más adattároló eszközén, felhőben, de akár a blokklánc technológia alkalmazásával is rögzítést nyerhet. (Ebben a vonatkozásban a kriptovaluták speciálisak, minthogy azok tárolása minden esetben blokkláncon történik.)

c) A digitális vagyontárgyak értékkel bírnak. (Az más kérdés, hogy ez nem mindig jelent vagyoni értéket, hanem bizo-

nyos esetekben a digitális vagyontárgynak annak 'tulajdonosa' csak érzelmi – eszmei értéket tulajdonít.)

d) A digitális vagyontárgyak tulajdonjogszerű jogosultságot biztosítanak a felhasználójuk számára.

A digitális vagyontárgyak témakörének szakirodalma a digitális vagyontárgyakat különböző, például gazdasági, technikai vagy funkcionális kritériumok, személyes vagy nem személyes jelleg vagy pénzügyi érték alapján külön csoportokba sorolja. A tanulmánynak nem célja, hogy átfogó áttekintést nyújtson a különböző csoportosítási megoldásokról. A tanulmány témájában korábban folytatott kutatásunk²⁷ alapján azonban megállapítható, hogy a digitális vagyontárgyak különböző kategóriái sok esetben átfedik egymást, erre tekintettel a digitális vagyontárgyak egyértelmű és szigorú tipológiája nem lehetséges. A digitális vagyontárgyak csoportosításának módja azonban mégis nagy jelentőséggel bír, amikor a magánjog különböző területein felmerülő kérdéseket vizsgáljuk.

A digitális vagyontárgyak megfelelő elméleti megalapozásának hiányában a magánjog különböző területein felmerülő kérdések megválaszolása különösképpen nehéz. Éppen ezért, a kortárs magánjogtudomány képviselőinek feladata, hogy megteremtse ezen új jelenség elméleti alapjait. Szakmai körökben ugyanakkor egyelőre nincs egyetértés abban, hogy ennek az új elméleti bázisnak a megalkotása miként lehetséges: vajon egy új elméleti alapon nyugvó új szabályozást szükséges megalkotni, vagy elegendő az új rendelkezéseknek a már meglévő szabályozási rendszerbe való beépítése. Kérdésként merül fel, hogy a meglévő magánjogi szabályozási struktúra vajon elég rugalmas-e ahhoz, hogy képes legyen befogadni a digitális vagyontárgyat mint új jelenséget, és egyáltalán, szükséges-e, hogy arra ráerőltessük a hagyományos jogintézményekre (pl. a tulajdon) megalkotott rendelkezéseinek alkalmazását.

3. A DIGITÁLIS VAGYONTÁRGYAK BEILLESZTHETŐSÉGE A POLGÁRI JOG RENDSZERÉBE

A digitális vagyontárgyak napjaink létező jelenségei, amelyek jogi szabályozása azonban még mindig hiányzik. Vannak olyanok, akik szerint a vonatkozó jogi rendelkezések léte nem indokolt, hiszen a már kialakult és jelenleg működő rendszerek, folyamatok (pl. digitális vagyontárgy megszerzése, fizetőeszközként való használat stb.) a mindennapi életben működnek, ezért nincs szükség külön szabályok megalkotására, a „Code is Law” szabálya érvényesül. Mások úgy vélik, hogy a jognak valahogyan kezelnie kell a digitális eszközöket, és a megfelelő mód erre a jogi szabályozás. A jövőbeli szabályozás megalkotása kapcsán azonban előzetes kérdésként merül fel a digitális vagyontárgyak értékelése, az, hogy ezek a dolgok a (polgári) jog által vagyontárgyként értékelhetők-e vagy sem.

A magánjogi joggyakorlatban különböző megközelítések léteznek. A kontinentális jogrendszerhez tartozó országok egy részében (pl. Németország, Magyarország, Japán)²⁸ a tulajdon

22 Elérhető: <https://www.congress.gov/bill/118th-congress/house-bill/4763/text>

23 FIT, 101. szakasz.

24 Elérhető: <https://www.congress.gov/bill/118th-congress/house-bill/1747/text>, 2. szakasz, (b)(5).

25 Elérhető: <https://bills.parliament.uk/publications/56207/documents/5087>

26 Vö.: A-G of Hong Kong v Chan Nai-Keung [1987], 1 WLR 1339, 1987, 3 BCC 403; Swift v Dairwise (No. 1) [2000], 1 WLR 1177 [2000], BCC 642; Re Celtic Extraction Ltd [2001], Ch 475, [2000], 2 WLR 991.

27 A digitális vagyontárgyak csoportosításáról lásd JUHÁSZ Ágnes: A digitális vagyontárgyak magánjogi megítélése, különös tekintettel az öröklési jogi rendelkezésekre. *Miskolci Jogi Szemle*, 2024/3. sz., 61–80.

28 Vö.: BGB 90. szakasz, Ptk. 5:14. § (1) bekezdés, Japán Ptk. (1896. évi 89. törvény) 85. cikk.

tárgya csak dolog lehet, mely kategória feltétele annak birtokba vehetősége, fizikai uralom alá hajthatósága. Ez a megközelítés nem teszi lehetővé a digitális (és ezért immateriális) javak dologként való kezelését.²⁹ Más országokban azonban, ahol a magánjogi szabályozás a dolog fogalmának rugalmas felfogásán alapul (pl. Ausztria, Franciaország, Románia stb.),³⁰ a fizikai valóságban létező dolgok mellett az immateriális javak is a dolog kategóriájába alá vonhatók, ennek megfelelően elméletben a digitális vagyontárgyak ('digitális tulajdon') is beilleszthetők a polgári jogi szabályrendszerbe.

A common law jogrendszerek vagyoni jogi megközelítése a hagyományos polgári jogi rendszerektől nagymértékben eltér. E megközelítés szerint a vagyon felosztható ingatlanulajdonra (földhöz fűződő érdekek, ingatlanok) és személyi jellegű tulajdonra (egyéb dolgokhoz fűződő érdekek). Ez utóbbin belül az angol és walesi jog hagyományosan két különböző alkategóriát ismer el: a birtokba vehető dolgokhoz (*choses in possession*) kapcsolódó jogokat, és azokat a jogokat, amelyek olyan dolgokon állnak fenn, amelyek fizikai úton közvetlenül birtokba nem vehetők (immateriális jellegűek), azonban peres úton követelésként érvényesíthetők (*choses in action*).³¹

Az angol jogban már régóta érvényesül a dolgok közötti fenti különbségtétel, amely a bírói gyakorlatban is megerősítést nyert.³² Az elmúlt évtizedben azonban egyre nagyobb igény mutatkozott egy olyan új típusú tulajdon elméleti megalapozására, amely nem tartozik a két kategória egyikébe sem. A közelmúltban született ítéletek a személyes jellegű tulajdon két hagyományos típusának fenntartása mellett érvelnek, egyes angliai és walesi bíróságok a közelmúltban a digitális javak bizonyos típusait különálló dolgokként ismerték el, amelyek alkalmasak arra, hogy személyhez fűződő tulajdonjogok tárgyai legyenek.³³ Az angol jog ezzel elindult egy harmadik kategória kialakítása irányába.³⁴

Amint látható, a digitális vagyon magánjogi értékelése jogrendszerenként és azon belül is országonként eltérő. A di-

gitális vagyontárgyak egyértelmű magánjogi megközelítése azonban kulcsfontosságú, hiszen ennek függvényében kerülhet sor a különböző magánjogi szabályok (pl. öröklési jogi rendelkezések) alkalmazására. Amennyiben elismerést nyer, hogy a digitális vagyontárgy – tulajdonként vagy követelésként – az ember vagyonának részét képezi, akkor az akár élő személyek között, akár halál esetén átruházható, így utóbbi esetben arra az öröklési jogi szabályok is alkalmazhatók válnak. Ebből a szempontból nézve tehát a digitális vagyontárgyak magánjogi értékelése előkérdésként jelenik abban a folyamatban, amelynek végén ezek az új jelenségek valamilyen módon jogi elismerést nyernek.

4. AZ ÖRÖKLÉSI JOG TERÜLETÉN MEGVÁLASZOLANDÓ KÉRDÉSEK

A digitalizáció öröklési jogi területre kifejtett hatásai közül legalább két irány világosan látható: a digitalizáció érinti egyrészt a jognyilatkozatok megtételét, és ehhez kapcsolódóan kérdésként merül fel, hogy a hagyományos végrendelezési formákon túlmenően szükséges-e újabb jognyilatkozati formák (pl. digitális végrendelet) elismerése. Másrészt, egyelőre még ellentmondásos annak a kérdésnek a megítélése, hogy a digitális vagyontárgyak a hagyaték részét képezhetik-e vagy sem, és ha igen, akkor hogyan. Ez utóbbi kérdés az öröklési jog alkalmazhatósága szempontjából alapvető. Vannak azonban olyan további, speciálisabb kérdések is, amelyek csak a végintézkedésen alapuló, vagy csak a törvényes örökléshez kapcsolódnak. A továbbiakban az általános és a speciális jellegű kérdések vizsgálatára egyaránt sor kerül.

4.1. DIGITÁLIS VAGYONTÁRGYAK AZ ÖRÖKHAGYÓ VAGYONÁBAN – DIGITÁLIS HAGYATÉK?

Ahogy fentebb említést nyert, az öröklési jog területén felmerülő legfőbb kérdés az, hogy a digitális vagyontárgyak az örökhagyó vagyonának, hagyatékának részét képezik-e. A válasz a digitális vagyontárgyak magánjogi értékelésétől függ: amennyiben a jog a digitális vagyontárgyakat vagyontárgyként (dologként, jogként vagy követelésként) elismeri, úgy azok az öröklési jogi szabályok hatálya alá tartozhatnak. Minthogy azonban a digitális vagyontárgyak magánjogi megítélése jelenleg még nem egységes, a kérdésre sincs egyelőre egyértelmű válasz. Éppen ezért, a tanulmányban a következőkben tárgyalandó kérdések megválaszolása során abból az alapvető hipotézisből indulok ki, hogy a digitális vagyontárgyak vagyontárgyként bevonhatók a hagyatékba, azaz örökölhettek.

Korábban szintén utaltam arra, hogy a digitális vagyontárgyak különböző formákban jelenhetnek meg, emiatt azok eltérő jogi kezelést igényelnek. A digitális vagyontárgyak sokfélesége a magánjogtudomány képviselőit arra kényszeríti, hogy a digitális vagyontárgyakat különböző jellemzőik, csoportképzésre alkalmas jellemvonásaik alapján csoportokba sorolják. A különböző szerzők által felvázolt kategorizálások köréből érdemes kiemelni *Dubravka Klasiček* osztályozását, aki a digitális vagyontárgyak körén belül az általuk

29 A kérdéstről lásd részletesen JUHÁSZ Ágnes: Time for Rethinking? – Non-Fungible Tokens and Ownership Rights from the Hungarian Point of View. *Multidiszciplináris Tudományok*, 2023/3., 36–46., <https://doi.org/10.35925/j.multi.2023.3.4>; JUHÁSZ Ágnes: The Civil Law Concept of Things in the Digital Era – A Hungarian perspective. *Annales Universitatis Apulensis / Series Jurisprudentia*, 27 (2023), 132–148.

30 Vö.: ABGB 265. cikk, Román Ptk. (a Polgári Törvénykönyvről szóló 287/2009. sz. törvény) 535. cikk. A keleti szláv országokra vonatkozóan lásd Roman MAYDANYK, Nataliia MAYDANYK, Nataliia POPOVA: Reconsidering the Concept of a Thing in Terms of the Digital Environment: Law Towards an Understanding of a Digital Thing. *Open Journal for Legal Studies*, 2022/2., 32–33.

31 Johan David MICHELS, Christopher MILLARD: The New Things: Property Rights in Digital Files? *The Cambridge Law Journal*, No. 2., 2022. 323–355., <https://doi.org/10.1017/S0008197322000228>.

32 Vö.: Colonial Bank kontra Whinney [1885] 30 Ch D 261, Allgemeine Versicherungs-Gesellschaft Helvetia v Administrator of German Property [1931] 1 KB 672, Your Response Ltd kontra Datateam Business Media Ltd [2014] EWCA Civ 281 [13] és [26] pontok.

33 Fetch.ai kontra Persons Unknown [2021] EWHC 2254 (Comm), [2021] 7 WLUK 601; Zi Wang kontra Graham Darby [2021] EWHC 3054 (Comm).

34 Vorotyntseva kontra MONEY-4 Ltd (t/a nebeus.com) & Ors [2018] EWHC 2596 (Ch); Ion Science v Persons Unknown 2020. december 21. (nem közzétve); AA v Persons Unknown & Ors, Re Bitcoin [2019] EWHC 3556 (Comm), Director of Public Prosecutions v Briedis & Anor [2021] EWHC 3155 (Admin), Tulip Trading v Van Der Laan [2023] EWCA Civ 83, [2023] 4 WLR 16 [24]–[25] pontok.

felvetett öröklési jogi problémákat alapul véve alkot csoportokat. Az általa felvázolt kategóriák a következők: (1) elektronikus eszközön vagy hasonló adathordozón tárolt digitális vagyon, amelyet az eszköz tulajdonosa hozott létre; (2) online platformok szerverein tárolt digitális felhasználói fiókok és azok tartalma; (3) online platformokon vásárolt digitális vagyon; és (4) kriptovaluták.³⁵ Klaszerek szerint az azonos kategóriába tartozó digitális vagyontárgyakat az öröklési jog azonos módon kezelheti.

Szintén figyelemre méltó a Paweł Szwajdler által kidolgozott kategorizálás, amelyben a szerző kétféle csoportosítást vázol fel. Különbséget tesz egyrészt vagyoni értékkel bíró és vagyoni értékkel nem bíró digitális eszközök között, megkülönbözteti továbbá a személyes jellegű és nem személyes jellegű digitális vagyontárgyakat. A vagyoni értékkel bíró, tisztán pénzügyi jellegű digitális eszközök (pl. érmék, kriptovaluták, tokenek és egyéb pénzügyileg értékes digitális eszközök) kapcsán Szwajdler rögzíti, hogy ezeket – pénzügyi értékükre tekintettel – hagyaték részeként kell értelmezni.³⁶

A digitális eszközök kizárólag pénzügyi érték alapján történő csoportosítása álláspontom szerint önmagában nem alkalmas arra, hogy megfelelő alapot teremtsen a digitális eszközök öröklésére. Egy adott eszköz öröklése, öröklésének lehetősége – legyen az akár fizikai, akár digitális vagyontárgy –, nem függhet annak értékétől. Az érték az eszközök relatív jellemzője, amiért 'érdemes' örökölni. Ugyanakkor, ahogyan azt a való életben is tapasztaljuk, a mindössze csekély vagyoni értékkel bíró dolgok (pl. egy ház elavult berendezése, régi háztartási tárgyak stb.) tulajdonjoga is az örökösökre száll, és ezek a dolgok az örökösök számára gyakran csak emocionális értékkel bírnak (pl. nagypapa I. világháborús katonakönyve, dédnagymama porcelán teáskészletének egy megmaradt csészeje stb.), mégsem vonja senki kétségbe ezen dolgok örökölhetőségét. Ennek magyarázata az, hogy az említett dolgok mind-mind léteznek a fizikai valóságban, így tulajdonjog tárgyát képezhetik.

A digitális vagyontárgyak esetén is igaz, hogy értékük – különböző tényezőktől függően – más és más lehet. Úgy vélem azonban, hogy ezek esetén sem fogadható el olyan megközelítés, amely szerint a pusztán érzelmi értékkel bíró digitális vagyontárgyakat ki kell zárni az öröklésből. Mindazonáltal egyetértek Szwajdlerrel abban, hogy egy adott digitális vagyontárgyat annak pénzügyi értéke – gondolva itt különösen a kriptovalutákra –, alkalmassá tesz arra, hogy az elhunyt személy hagyatékának részét képezze. A digitális vagyontárgyak öröklési jogi problémáinak megoldásához azonban önmagában ez nem elegendő, szükséges valamely más szempont alapján történő csoportosítás is.

A továbbiakban – részben a fent említett két szerző csoportosítását alapul véve – a digitális eszközök olyan osztályozását használom, amely alapján a digitális vagyontárgyak öröklődése is értékelhető. Ezt a kategorizálást a digitális eszközök 'viselkedése' alakítja, amely alapján három csoport

hozható létre. Vannak digitális vagyontárgyak, amelyek dologtermészetűek: úgy viselkednek, mint ahogyan a dolgok a fizikai valóságban. Bár ezek a tárgyak a hagyományos, fizikai értelemben nem birtokolhatók, a jogosult személy – akár felhasználónak nevezve – a tulajdonjog által felölelt jogosultságokhoz hasonlóan gyakorol bizonyos jogokat: az adott digitális vagyontárgyat (digitálisan) birtokolhatja, használhatja, rendelkezhet vele, így például átruházhatja. Vannak más digitális vagyontárgyak, amelyek inkább a követelésekhez hasonlóak. Idesorolhatók elsősorban a kriptovaluták. A harmadik kategória az adat természetű eszközöket foglalja magában. Ez utóbbi digitális vagyontárgyak többnyire személyes jellegűek, és az elhunyt személyhez kapcsolódó különböző elemeket (pl. közösségimédia-fiókok, e-mail-fiókok stb.) foglalnak magukban.

Az imént vázolt kategorizálás legfontosabb jellemzője, hogy értéktől független, vagyis egy adott digitális vagyontárgy örökölhetősége nem a vagyoni értékétől, hanem a főbb jellemzőitől függ. Ennek megfelelően, amíg a digitális eszközök első két kategóriája az elhunyt személy hagyatékának részét képezheti, addig a harmadik nem tartozik az öröklési szabályok hatálya alá, hanem a magánélet védelmére vonatkozó szabályok alapján kell figyelembe venni. További kérdésként fogalmazódik meg ugyanakkor, hogy az örökösök vajon kaphatnak-e jogot a digitális tartalmakhoz való hozzáférésre.³⁷

4.2. A DIGITÁLIS VAGYONTÁRGYAK ÖRÖKLÉSÉNEK SZABÁLYOZÁSA

Amennyiben a digitális vagyontárgyak (vagy legalábbis azok egy része) bevonható a hagyatékba, szükséges megvizsgálni azt, hogy a meglévő öröklési jogi szabályok megfelelően alkalmazhatók-e rájuk, vagy esetlegesen külön rendelkezések megalkotása válik szükségessé. Paweł Szwajdler ezzel kapcsolatban hangsúlyozza, hogy a digitális öröklés területén a fennálló bizonytalanságok eloszlátása érdekében mindenképpen szükség van vonatkozó jogi szabályok megalkotására.³⁸

Álláspontom szerint érdemes lenne jogszabályban rögzíteni azt, hogy bizonyos típusú digitális vagyontárgyak a hagyaték körébe tartoznak; a digitális vagyontárgyak vonatkozásában ez lenne a legfontosabb öröklési jogi rendelkezés. Az már más kérdés, hogy egy effajta rendelkezés megfogalmazása – és azzal együtt szükségzerűen az örökölhető digitális vagyontárgyak kijelölése – további kérdéseket vet fel, amelyekre kielégítő válaszok jelenleg még nem adhatók. Törvényen alapuló öröklés esetén az öröklés rendjét jogszabály határozza meg, kijelölve az örökösök körét, sorrendjét és az öröklés arányait. Ebben az esetben tehát nem lenne szükség további külön rendelkezésre, a legtöbb általános szabály megfelelően alkalmazható a digitális vagyontárgyakra. Ugyanez igaz a végintézkedésen alapuló öröklésre is: amennyiben a digitális vagyontárgyak örökölhetősége törvényi szinten elismerést nyer,

35 Dubravka KLASIČEK: Inheritance Law in the Twenty-First Century: New Circumstances and Challenges. In: Oskar J. GSTREIN, Mareike FRÖHLICH, Caspar VAN DEN BERG, Thomas GIEGERICH (eds.): *Modernising European Legal Education (MELE) Innovative Strategies to Address Urgent Cross-Cutting Challenges*. Springer, 2023, 239.

36 SZWAJDLER i. m. 152.

37 Érdekes és egyben nagyon fontos kérdés, hogy az örökösök hogyan férhetnek hozzá az elhunyt személy digitális maradványaihoz. A téma összetettsége további kutatást igényel, erre tekintettel a jelen tanulmányban az említett kérdéskör nem kerül feldolgozásra.

38 SZWAJDLER i. m. 162.

az örökhagyónak joga van a digitális vagyontárgyakat is bevonni végintézkedésébe.

Noha úgy tűnik, az öröklési jogi szabályok egy része viszonylag könnyen alkalmazható lenne a digitális vagyontárgyak öröklésére, akadnak olyan öröklési jogi intézmények, ahol a hagyományos szabályok alkalmazása már valamivel nehezebb. A következőkben az öröklésről való lemondással és az örökség visszautasításával foglalkozom, majd azt vizsgálom, hogy a digitális vagyontárgyak miként foglalhatók bele az örökhagyó végrendeletébe.

4.3. AZ ÖRÖKLÉSRŐL VALÓ LEMONDÁS ÉS AZ ÖRÖKSÉG VISSZAUTASÍTÁSA

Annak elfogadásával, hogy a digitális vagyontárgyak a hagyaték részét képezhetik, számos további kérdésre is szükséges választ adni. Ilyen kérdés lehet az, hogy miként kell kezelni azt a helyzetet, amikor az örökös valamilyen okból nem tart igényt az adott digitális vagyontárgyra (pl. mert az nem bír vagyoni értékkel, vagy számára a vagyontárgy semmilyen érzelmi értékkel nem bír). Kérdés továbbá, hogy vajon van-e lehetőség az örökség visszautasítására digitális vagyontárgy esetén.

Törvényen alapuló öröklésnél a jogszabály meghatározza, hogy ki és milyen mértékben részesül az elhunyt személy hagyatékából. A törvényi rendelkezések szigorán bizonyos mértékben enyhít az örökösök választási szabadsága, amely bár korlátozott, azonban lehetőséget ad az örökösök számára, hogy kifejezzék szándékukat, amennyiben nem kívánnak örökölni. Az örökösök effajta szabadsága jellemzően minden jogrendszer öröklési jogában megjelenik, bár annak alakja és szabályozása sok esetben eltérő.

Azokban a jogrendszerekben – és a legtöbb modern jogrendszer ebbe a körbe sorolható –, ahol a hagyaték az örökhagyó halálakor külön jogi aktus nélkül száll át az örökösökre, az örökösök választási szabadságát külön jogintézmények biztosítják. Ezekben az úgynevezett *ipso iure* öröklési rendszerekben (pl. Belgiumban, Németországban, Franciaországban, Hollandiában, Magyarországon, Görögországban stb.), az örökösök egyoldalú jognyilatkozat útján (pl. örökség visszautasítása) vagy az örökhagyóval kötött szerződésben (pl. lemondás) nyilatkozhatnak arról, hogy a hagyatékban nem kívánnak részesülni. Más jogrendszerekben, ahol a hagyaték nem a törvény erejénél fogva száll át az örökösökre, hanem valamilyen kiegészítő nyilatkozat (pl. elfogadás) szükséges, vagy külön eljárást kell lefolytatni (pl. Ausztria, Olaszország, Spanyolország), az örökösöknek nincs szükségük más jogintézményre, amely biztosítaná az örökléssel kapcsolatos szabad döntésüket.

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) az örökségről való lemondás és az örökség visszautasításának esetét egyaránt ismeri és szabályozza. A törvényes öröklésre jogosult személy az örökhagyóval kötött írásbeli szerződésben – egészben vagy részben – lemondhat az örökségéről.³⁹ A 'törvényes öröklésre jogosult' kifejezés itt arra utal, hogy az öröklésről való lemondás lehetősége csak a törvényes örökösök számára nyílik meg, a végrendeleti örö-

kösök ezzel a lehetőséggel nem élhetnek. A lemondás érvényességének feltétele, hogy a szerződést írásba kell foglalni; az örökhagyó és az örökös közötti bármilyen szóbeli megállapodás nem vált ki joghatást. Lényeges rendelkezés továbbá, hogy a lemondás a lemondó személy leszármazóira nem hat ki, kivéve akkor, ha a szerződés kifejezetten így rendelkezik, vagy ha a lemondás a kötelesrészt elérő kielégítés ellenében történt.⁴⁰ A meghatározott személy javára való lemondás – a felek eltérő megállapodásának hiányában – arra az esetre szól, ha a meghatározott személy az örökhagyó után örököl. Az örökhagyó leszármazójának lemondása a felek eltérő megállapodásának hiányában a többi leszármazó javára szolgál. Ha a felek másként nem állapodnak meg, az örökhagyó leszármazója által tett lemondás minden esetben a többi leszármazó javára történik.⁴¹ A felek azonban ettől eltérően is rendelkezhetnek, így például az örökösnek lehetősége van arra is, hogy a hagyatékra vagy az adott vagyontárgyakra csak egy bizonyos részeről mondjon le.

Az örökség visszautasítása kapcsán a Ptk. kimondja, hogy az örökösök – függetlenül attól, hogy törvényes örökösök vagy végintézkedés alapján örökölnék –, az öröklés megnyílását követően visszautasíthatják az örökséget.⁴² Az öröklésről való lemondáshoz képest különbség, hogy az örökösnek az örökség visszautasítására egyoldalú nyilatkozat formájában van lehetősége, és az csak a teljes örökségrészére vonatkozhat, vagyis az örökös nem 'szemezgethet' az örökrésze tárgyát képező vagyontárgyak, vagyonelemek között. Az örökség visszautasítása tehát főszabályként a 'mindent vagy semmit' elven alapul, azonban a Ptk. a fenti főszabály alól két kivételt is enged. Az örökös ugyanis, amennyiben nem foglalkozik hivatásszerűen mezőgazdasági termeléssel, külön is visszautasíthatja a mezőgazdasági termelés célját szolgáló föld, a hozzá tartozó berendezési, felszerelési tárgyak, állatállomány és munkaeszközök öröklését.⁴³ Ezen túlmenően, az az örökös, aki mindkét öröklési jogcímen (vagyis végintézkedés és törvény alapján is) örököl, jogosult arra, hogy önállóan visszautasítsa az egyik jogcímen megszerzett részt.⁴⁴ Egyéb esetekben, így ha az örökös az örökség visszautasítását feltételhez vagy időhöz köti, valamilyen megszorítással teszi, vagy a nyilatkozat az örökrészenek csak egy részére vonatkozik (részleges visszautasítás), a visszautasítás érvénytelen.⁴⁵

Az öröklésről való lemondásra és az örökség visszautasítására vonatkozó legfontosabb szabályok rövid áttekintését követően érdemes néhány megjegyzést megfogalmazni. A lemondás hatályos szabályai megfelelőképpen alkalmazhatók a digitális vagyontárgyak esetében is, hiszen – e vagyontárgyak hagyaték tárgyaként való normatív elismerése esetén – az örökhagyó és a törvényes örökösök szerződésben rögzíthetnék az örökös lemondási szándékát, amennyiben az örökös az örökrészeiben található egyes digitális vagyontárgyakra nem tartana igényt.

Az örökségről való lemondáshoz képest az örökség visszautasítására vonatkozó szabályok alkalmazása már összetettebb

39 Ptk. 7:7. § (1) bekezdés.

40 Ptk. 7:8. § (1) bekezdés.

41 Ptk. 7:8. § (2) bekezdés.

42 Ptk. 7:89. § (1) bekezdés.

43 Ptk. 7:89. § (2) bekezdés.

44 Ptk. 7:89. § (3) bekezdés.

45 Ptk. 7:89. § (4) bekezdés.

kérdés. Minthogy a Ptk. főszabályként kizárja az örökség részleges visszautasítását, az örökös ilyen tartalmú nyilatkozata kiterjedne a digitális vagyontárgyakra is. Kérdésként merülhet azonban fel, miként ítélendők majd meg azok a helyzetek, amikor az örökös részesedni szeretne az örökségből, azonban az örökhagyó digitális vagyontárgyaira nem tartana igényt. Ez a helyzet a hatályos szabályok alapján jogilag nem kezelhető, miközben a helyzet megoldásért kiált, hiszen az emberek egy része a mai napig nem hisz a digitalizációban, sőt, vannak, akik kifejezetten tartózkodnak attól, hogy bármilyen formában digitális vagyontárgyaik legyenek. Az ilyen emberek számára a digitális vagyontárgyak öröklése nem kívánatos jelenség, amelyet csak úgy tudnak elkerülni, ha az örökséget visszautasítják. Egy ilyen nyilatkozat megtételével azonban a fizikai valóságban létező hagyatéki vagyontárgyak öröklésétől is elesnek.

Véleményem szerint a digitális vagyontárgyakat érdemes lenne az örökhagyó hagyatékán belül külön kezelni, és esetükben a jogalkotóknak – a mezőgazdasági termelés célját szolgáló föld, a hozzá tartozó berendezési, felszerelési tárgyak, állatállomány és munkaeszközök öröklése önálló visszautasíthatóságának mintájára – kivételként kellene ismernie a digitális vagyontárgyak önálló visszautasíthatóságát. A mezőgazdasági jellegű vagyontárgyak visszautasításának kivételként való elismerésekor a jogalkotó azzal érvelt, hogy a visszautasítás egységessége terhet róna az örökösökre, amennyiben arra kényszerítené őket, változtassanak életmódjukon, és mezőgazdasági gazdálkodóként újrakezdjék az életüket. Digitális vagyontárgyak esetén a fenti érv nem teljesen helytálló, hiszen a digitális vagyontárgyak öröklése folytán az örökösöknek nem kellene teljesen új életet kezdeniük. Úgy vélem azonban, hogy a jogalkotónak mégis figyelembe kell vennie azt, hogy nem minden ember akar digitális vagyontárgyak 'tulajdonosa' lenni és kriptopiaci szereplővé válni. Erre tekintettel a jövőben mindenképpen szükséges ezekre a helyzetekre vonatkozóan a részletes jogi rendelkezések kidolgozása, a digitális vagyontárgyak öröklése önálló visszautasíthatóságának elismerése.

4.4. DIGITÁLIS VAGYONTÁRGYAK AZ ÖRÖKHAGYÓ VÉGINTÉZKEDÉSÉBEN

Tanulmányom utolsó pontjában azt az esetkör vizsgálok, hogy miképpen jelenhetnek meg a digitális vagyontárgyak az örökhagyó végintézkedésében. A kérdés részletesebb vizsgálatát megelőzően szükségesnek tartom rögzíteni, hogy a vizsgálat tárgyát a digitális vagyontárgyak hagyományos módon (pl. írásban) készült végrendeletbe való beilleszthetősége képezi. Ennek rögzítése azért lényeges, mert a szakirodalomban a 'digitális végrendelet' kifejezést egyes esetekben – tévesen – az örökhagyó olyan nyilatkozataként határozzák meg, amelyben a digitális vagyonáról rendelkezik halála esetére. Szükséges hangsúlyozni, hogy a digitális végrendelet kifejezés nem a végrendelet tartalmára, hanem annak formájára vonatkozik, azaz a digitális végrendelet a nem hagyományos módon, hanem valamilyen digitális eszköz segítségével készült végrendeletek gyűjtőfogalmaként határozható meg.

Napjainkban megfigyelhető az a tendencia, miszerint az emberek egyre tudatosabban gondolnak vagyonuk halál

utáni sorsára, ideértve az általuk birtokolt digitális vagyontárgyakat is. Azok, akik jelentősebb kriptovagyonnal és -befektetésekkel rendelkeznek, ezekről a vagyontárgyakról rendelkezni szeretnének haláluk esetére. (Ugyanez a tendencia figyelhető egyébként meg a családjogban, a házassági vagyoni jog területén is.) Annak a kérdésnek a vizsgálatakor, hogy a digitális vagyontárgyakat miként lehet bevonni az örökhagyó végrendeletébe, itt is abból a hipotézisből indulok ki, hogy a digitális vagyontárgyak az örökhagyó hagyatékának részét képezik. Ilyen irányú jogi elismerés esetén az örökhagyó végakarata a digitális vagyontárgyaira is kiterjedhetne, és arról az örökhagyó érvényesen rendelkezhetne. A digitális vagyontárgyak sokszínűsége, felleltározhatatlansága azonban ezen a ponton újabb nehézségeket okoz, a rendelkezés mikéntjét illetően kérdéseket vet fel, amelyek technikai és technológiai szempontok vizsgálatát is szükségessé teszik. Kérdés lehet például az, hogy vajon érvényesen lehet-e a végrendeletben olyan kifejezést használni, mint 'digitális vagyonom' vagy 'digitális vagyontárgyaim összessége', vagy esetleg minden egyes digitális vagyontárgyról egyedileg szükséges rendelkezni. Véleményem szerint egyik lehetőség sem kizárt.

A magánjogtudomány a forgalom megkönnyítése érdekében alkotta meg a dologösszesség (*universitas rerum distantium*) fogalmát, amely a dologi jogban tehát *foralmifunkcionális egység*.⁴⁶ a dologösszességbe tartozó egyes dolgok jogi önállóságukat megőrzik ugyan, azonban a könnyebb kezelhetőség érdekében a jogügyletben egy egységet képeznek.⁴⁷ Az öröklési jogban a hagyaték is egyfajta dologösszesség, mivel az az örökhagyó vagyonának összességét jelenti. Ebből következően a digitális vagyon a hagyatékban belül egy alkategóriát, a dologösszesség sajátos típusát képezi. Abban az esetben, ha az örökhagyó végrendeletében 'digitális vagyonának egészéről' rendelkezik, a későbbiekben gyakorlati nehézségek merülhetnek fel, hiszen a digitális vagyontárgyak nincsenek felsorolva, és az örökösök között vita tárgyát képezheti, hogy mely digitális vagyontárgyak tartoznak bele ebbe a 'digitális vagyonösszességbe'. Erre tekintettel úgy vélem, hogy a legmegfelelőbb és legkörültekintőbb megoldás az lenne, ha az örökhagyó beazonosítható módon felsorolná a digitális hagyaték részét képező digitális vagyontárgyakat, és így rendelkezne azok jogi sorsáról.

Az összes digitális vagyontárgy azonosítása és felsorolása azonban meglehetősen nehéz feladat. Számos olyan, látszólag hétköznapi digitális tárgy (pl. online kuponok, számlák stb.) van ugyanis, amelyeket nem azonosítunk digitális vagyontárgyként. Igazi kihívást, némely esetben akár áttörhetetlen akadályt jelenthet a jövőben egy olyan leltár elkészítése, amely tartalmazza az örökhagyó összes jelszóval védett adathordozó eszközének és digitális felhasználói fiókjainak bejelentkezési azonosítóit, a kapcsolódó jelszavakkal együtt, az általa birtokolt kriptovaluták mennyiségét, típusát, értékét stb. További problémát jelent, hogy egyes webhelyek kifejezetten megkövetelik, hogy a felhasználó rendszeresen megváltoztassa a fiók jelszavát, így a digitális vagyontárgyak listáját és annak hozzá-

46 PUSZTAHELYI Réka: A tulajdonjogviszony. In: BARZÓ Timea, PAPP Tekla (szerk.): *Civilisztika II. Dologi jog – Felelősségtan*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019, 59.

47 PUSZTAHELYI i. m. 61.

férési adatait is időről időre frissíteni szükséges. Hasonlóképpen, a lista frissítése, kiegészítése szükséges akkor is, ha az örökhagyó valamilyen új fiókot hoz létre, vagy újabb kriptobefektetése keletkezik, korábbi befektetésének értéke növekszik stb. Abban az esetben tehát, ha az örökhagyó készít is a digitális vagyontárgyairól egy effajta leltárt, mindezeknek az információknak, adatoknak a végrendeletbe való beillesztése nem egyszerű, miközben a jelszavak frissítése és az új fiókok létrehozása szintén hatással lehet a végrendeletre. Az említett adatok végrendeletbe illesztésével járó adatvédelmi problémákra megoldást az jelenthetne, ha a felhasználói fiókokhoz kapcsolódó jelszavakat zárt mellékletként csatolnák a végrendelethez, vagy esetleg azokat egy külön dokumentum tartalmazná.

Jól látható, hogy a digitális vagyontárgyak végrendeletbe történő bevonásával kapcsolatban számos kérdés merül fel, amelyek egy része kifejezetten nagy jelentőséggel bír, míg mások kevésbé lényegesek, gyakorlati jellegűek. Mindezeket figyelembe véve valószínűsíthető, hogy a digitális vagyontárgyak sorsának végrendelettel történő rendezése nem lesz problémamentes.

A digitális vagyontárgyakkal kapcsolatos öröklési jogi bizonytalanságok körét lezárva megállapítható, hogy a digitális vagyontárgyak örökölhetőségének kérdésére adandó válasz egyre inkább az 'igen' felé hajlik.⁴⁸ Ez a válasz megfelel egyrészt a társadalom által megfogalmazott elvárásoknak. Másrészt azonban, komoly nehézséget okoz az, hogy a magánjogtudomány képviselői az esetek többségében továbbra is a hagyományos magánjogi gondolkodást próbálják ráerőltetni az új jelenségekre, és ennek megfelelően a digitális vagyontárgyakat a hagyományos polgári jogi fogalomrendszerbe kívánják besorolni. Úgy vélem, a jelenlegi öröklési jogi szabályozást a jövőben mindenképpen korszerűsíteni szükséges, és az – új elvek és fogalmak (pl. digitális öröklés, digitális örökös, digitális végrendelet stb.) kidolgozásával – a modern kor igényeihez hozzáigazítva alkalmas lesz majd a digitális vagyontárgyak befogadására. Addig is azonban, amíg ezek az új szabályozási megoldások nem állnak rendelkezésre, szerte a világon emberek tömegei halnak meg, és hagynak maguk után digitális örökséget, amelyet a jogalkalmazóknak valamiképpen kezelniük kell.

Egyértelmű jogi rendelkezések hiányában az emberek más lehetőségeket keresnek, amelyek segítségével rendelkezhetnek haláluk esetére digitális vagyontárgyaik sorsáról. Ilyen például a 'digitális hagyatéki tervezés' (*digital estate planning*), amely tágabb értelemben egy olyan folyamatot jelent, amelynek során az emberek előkészíthetik a digitális vagyontárgyakkal való rendelkezést. A tervezési folyamatban a fél (a későbbi örökhagyó) a digitális vagyontárgyak azonosítását követően hozzáférést biztosít ezekhez a vagyontárgyakhoz, így gondoskodva azokról halála esetére. A common law jogrendszerekben a digitális hagyatéki tervezést mint szolgáltatást jellemzően ügyvédek nyújtják. Ez azonban, amint arra Hopkins rámutat, a hagyományos hagyatéki tervezési módszerekkel kivitelezhetetlen, és egyben komoly adatvédelmi kockázatok-

kal is jár.⁴⁹ A helyzetet súlyosbítja, hogy sok – egyébként hagyományos hagyatéki tervezéssel foglalkozó – cég is felismerte ezt az igényt, és ma már különféle szolgáltatásokat nyújtanak a digitális vagyon tervezésének segítésére. Emellett számos új, kifejezetten digitális vagyon- és hagyatéki tervezésre szakosodott cég is megjelent.⁵⁰ Az általuk kínált szolgáltatások azonban semmiképpen sem jelentenek megoldást a digitális vagyontárgyak öröklésére, pusztán de facto módon kerül rendezésre ezen vagyontárgyak sorsa az örökhagyó halála esetére. További problémát okoz az is, hogy az elkészített digitális vagyontervek tartalma és a digitális vagyontárgyak átruházása gyakran ellentétes az online platformok és a digitális szolgáltatók által alkalmazott *mortis causa* rendelkezésekkel. Röviden összefoglalva megállapítható, hogy a digitális vagyon- és hagyatéktervezés jelenleg még gyerekcipőben jár, és további fejlesztésre szorul ahhoz, hogy a társadalom igényeit a lehető leghatékonyabban szolgálja. Lényeges azonban, hogy még ekkor sem tekinthető majd az egyelőre még hiányzó jogi szabályozás tényleges alternatívájának.

5. ZÁRÓ MEGJEGYZÉSEK

A tanulmányban arra tettem kísérletet, hogy felvázoljak néhány olyan, a magánjog területén körvonalazódó kérdést, amelyek megválaszolásához elengedhetetlen a digitális vagyontárgyak megfelelő elméleti megalapozása. Röviden áttekintettem a digitális vagyontárgyak fogalmi meghatározására vonatkozó kísérleteket, és kitértem néhány már létező, vagy éppen formálódó nemzeti szabályozás ismertetésére is. Ezt követően a digitális vagyontárgyak magánjogi rendszerbe való beilleszthetőségét vizsgáltam, és azok magánjogi minősítését előkérdésként határoztam meg, amelynek megválaszolása feltevélet képezi annak, hogy a tudomány képviselői a magánjog egyes részterületein körvonalazódó, a digitális vagyontárgyakhoz kapcsolódó problémakörökre jogi megoldásokat dolgozhassanak ki.

Komoly érvek szólnak a digitális vagyontárgyak jogi elismerése mellett. Véleményem szerint bizonyos típusú digitális tárgyak esetén a hagyományos dologi jogi szabályok megfelelően alkalmazást nyerhetnének, míg más digitális eszközök (pl. kriptovaluták) követelésként lennének érvényesíthetők. Mindkét kezelési mód megalapozná azt, hogy a digitális vagyontárgyat a hagyatéki részeként kezeljük és azokra az öröklési jogi szabályokat alkalmazzassuk.

Ha a jövőbe tekintünk, a fenti alapvető kérdésem túlmenően a digitális vagyontárgyakkal kapcsolatosan az öröklési jog területén számtalan egyéb kérdés merül fel, amelyek mind-mind további, egyelőre megválaszolhatatlan vagy jelenleg még egyáltalán nem is látható probléma felé visznek bennünket tovább.

48 Natalie M. BANTA: Property Interests in Digital Assets: The Rise of Digital Feudalism. *Cardozo Law Review*, Vol. 39. 2017, 1108.

49 Jamie P. HOPKINS: Afterlife in the Cloud: Managing a Digital Estate. *Hastings Science & Technology Law Journal*, No. 2. 2013. 229. A hagyományos hagyatéki tervezésről lásd részletesen Maria PERRONE: What Happens When We Die: Estate Planning of Digital Assets. *CommLaw Conspectus: Journal of Communications Law and Policy*, 1. szám, 2012, 186–188.

50 Az *AssetLock* például lehetővé teszi a felhasználók számára, hogy dokumentumokat, utolsó leveleket, utolsó kívánságokat, utasításokat, fontos helyeket és titkos információkat töltsenek fel egy online széfbe.

Valószínűleg lesznek újabb jelenségek, amelyekkel ma még nem számolunk. Ezért is különösen fontos, hogy a jelenlegi ismereteink alapján, amennyire csak lehet, felkészüljünk a jövőre.

A jog technológiai jelenségekre való reagálási lehetőségei időben rendkívüli módon kötöttek, az egyes digitalizációs vívmányokra vonatkozó megfelelő jogi szabályok megalkotása nehézkes. Látva mindezt, úgy gondolom, hogy hibás az a megközelítés, amely szerint a jelen tanulmányban felvetett és részben vizsgált kérdések idő előttiék, és azokkal csak akkor kell majd foglalkozni, amikor ténylegesen felmerülnek. Ha csak várunk, és nem készülünk fel, akkor a jog helyett a gyorsan változó digitális környezet fogja önmagát szabályozni. Nem

szabad tehát hátra dőlnünk és legyintenünk, hogy mindez csak a távoli jövő, nincs dolgunk vele. A ma jogását proaktivitás kell, hogy jellemezze: meg kell előznünk a jövőbeli problémákat, reakcióképesnek kell lennünk. Meg kell írunk a lehetséges foratókönyveket a jövőbeli kérdések megválaszolásához annak érdekében, hogy a jogalkalmazók ne üres kézzel álljanak majd a digitális vagyontárgyakkal kapcsolatos problémák előtt, hanem megfelelő kapaszkodót találjanak, és döntéseiket megfelelő, tudományosan megalapozott érvekkel tudják alátámasztani.